

Psychoanalyse en psychiatrie: een dynamisch duo

HANS REIJZER
GUIDO PIETERS

In november 1998 beraadde de redactie van het *Tijdschrift voor Psychoanalyse* zich over het ook in haar kolommen markeren van de millenniumwisseling. Ze wist met zekerheid dat het jaar 2000 eraan kwam, maar wat dat zou betekenen was onbekend. Zouden we onze teksten nog kunnen lezen, zou de verwarming het nog doen, de ijskast, het licht en de waterleiding? Toen was het een reële vrees, nu zijn dat zorgen uit een vorige eeuw, iets vaags en irrationeels uit een ver verleden waarvan de reparatie miljarden heeft gekost.

Natuurlijk vroeg de redactie zich ook af of de psychoanalyse het nog zou doen. Vooral in Nederland, waar de financiering ervan is gekoppeld aan allerlei subsidies, wordt de vraag naar de verhouding tussen kosten en baten steeds dringender gesteld. Zou de psychiatrie het kunnen stellen zonder de psychoanalyse of zou ze vastlopen in de trits protocollen, medicatie en cognitieve therapie zoals Vlietstra (1999) het later in een rondschrijven zou noemen? Hoe verhoudt de psychoanalyse zich tot het haar omringende en soms verwerpende veld? Waar is de band tussen psychoanalyse en psychiatrie gebleven? Heeft de alomtegenwoordige DSM-classificatie de psychoanalyse niet van haar geldigheid beroofd? Zijn we al aangekomen in het tijdperk van de 'postanalytische psychiatrie', waarnaar de analytisch opgeleide hoogleraar psychiatrie Gersons (2000) verwijst? Op 22 september zal hij een lezing houden met als titel *Incest, verkrachting en Oedipuscomplex in het tijdperk van de postanalytische psychiatrie*. De analyse is dood en leeft voort in haar begrippen, zou je denken voordat je de lezing gehoord hebt.

Ook internationaal beraadt de psychoanalyse zich op haar positie. Belangrijk daar is de tendens om analytische behandelingen van hun mythische inhoud te ontdoen. In het millenniumnummer van de *Journal of the American Psychoanalytic Association* maakt Reisner (1999) duidelijk in welke verwarring Freud zijn lezers heeft achtergelaten. Aan de ene kant was hij op zoek naar een allesomvattende waarheid, de 'Caput Nili', aan de andere kant bleef hij doordenken en analyseren, waardoor hij als eerste telkens weer de door hem gevonden waarheden ondergroef.

In de IPA-Newsletter verschijnt de weergave van een onderzoek van de praktijk van de psychoanalyse (Israel 1999). Deze vertoont veel verschillen en beweegt zich volgens de auteur tussen de angst voor het verlies van het specifieke karakter van de psychoanalyse als een unieke discipline en de vrees zodanig geïsoleerd te raken dat zij ten onder gaat.

Om de denk- en ervaringswereld van de psychoanalyse weer onder de aandacht te brengen van een kring van psychiaters voor wie psychoanalyse iets uit een ver verleden lijkt, wenste de redactie van het *Tijdschrift voor Psychoanalyse* een themanummer te

maken over 'Psychoanalyse en psychiatrie'. Dat leken twee werkvelden die jarenlang in een te innige verhouding elkaar het zicht op de kern van hun arbeid hadden benomen. Het Tijdschrift voor Psychoanalyse maakte zich daarbij zorgen dat – zoals Van Tilburg het in zijn bijdrage tot dit themanummer noemt – de psychoanalyse zou terechtkomen in de hoek van de alternatieve therapievormen. Het lijkt een bijkomende copernicaanse krenking: van een psychologische 'theorie van alles' is de psychoanalyse een van de bouwstenen van de psychotherapie-integratie geworden, een van de mogelijke antwoorden op de door Roth & Fonagy (1996) gestelde vraag: 'What works for whom?' Zij die ooit hoopte de overkoepelende wetenschap te worden, die de gehele psychiatrie kon overzien, lijkt op weg naar marginalisering.

De redactie van het Tijdschrift voor Psychoanalyse benaderde de hoofdredactie van het Tijdschrift voor Psychiatrie en onze gemeenschappelijke uitgever. Daar ontmoette zij enthousiaste medewerking: binnen een maand kon de opzet van het themanummer beginnen. Drie redacteurs van het Tijdschrift voor Psychiatrie, Marc Hebbrecht, Nelleke Nicolaï en Guido Pieters, waren bereid de redactie op zich te nemen samen met één bestuurder van het Tijdschrift voor Psychoanalyse, Jan Cambien – niet als bestuurder maar als redacteur – en de redacteur Hein de Jong en hoofdredacteur Hans Reijzer. Roos van der Mast, hoofdredacteur van het Tijdschrift voor Psychiatrie, hielp bij de opzet en keek op de achtergrond mee naar de voortgang.

In een goede samenwerking viel direct het eventuele politieke spanningsveld tussen de verschillende groepen weg. Daardoor verliep het redactiewerk, het uitnodigen van auteurs, het beoordelen van de bijdragen, het voorstellen van bewerking en het vragen naar inkorting in dezelfde dynamiek als altijd. Kwaliteit gold en was eenvoudig zichtbaar voor het oog. Ideologie of beroepsachtergrond kwam daar weinig of niet aan te pas.

Hierachter ziet u het resultaat. Zeven bijdragen die elk op een andere manier een aspect van de verhouding psychiatrie-psychoanalyse belichten, en als we iets betreuren bij dit nummer is het dat we ons zo hebben moeten beperken. Van Tilburg begrijpt de huidige toestand als resultante van enkele historische ontwikkelingen. Hij spreekt met liefde over het psychoanalytische gedachtegoed, maar heeft het over de 'erosie van geloofwaardigheid van de psychoanalytische behandelvormen' en geeft een aantal manieren om die tegen te gaan. Pieters slaat een brug tussen psychoanalyse en evidence-based psychiatrie. Hij schetst hoe met name de psychoanalytici zich daarvan in vrees woedend afkeren. Hij schetst een benadering vanuit de empirie, aangevuld met een weten dat er zo veel nog niet geweten is, want 'met een simplistisch empirisme is de geeste-

lijke gezondheidszorg niet gediend.' Ubbels houdt een gepassioneerde betoog voor een 'opfrisbeurt van psychoanalytische concepten' getoetst en nuttig in de psychiatrische praktijk. Vermote doet wat ons voor ogen stond. Op het terrein van wat in DSM als AS-II-problematiek wordt beschreven, wordt de psychiatrische descriptieve diagnostiek in reliëf gebracht door het psychoanalytische begrippenkader; het is, zoals hij zijn betoog besluit, het betrekken van de innerlijke dynamiek bij de diagnostiek. Zegerius en Waldinger beproeven de psychoanalyse nieuw leven in te blazen door het contact aan te gaan met de neurobiologie en de cognitieve neurowetenschappen. Het is een retour à Freud, de neuroloog. Van Hoorde laat zien wat 'de praxis van het woord' is. De wetenschappelijke waarde van de n = 1-studie wordt door hem benadrukt. De betekenis en het onderliggende fantasma, de implicatie van de beschouwer in het beschouwde, dit alles komt in een zowel concreet als dromend betoog naar voren. Mokkenstorm laat ons zien hoe een door hem uit de psychoanalytische wereld gelicht concept licht kan werpen op diagnostiek en behandeling binnen de psychiatrie.

Misschien is ook in dit themanummer datgene belangrijk waarover niet wordt gesproken. Dat is bijvoorbeeld de politiek van de psychotherapie (Totton 2000), die er nu toe bijdraagt dat de psychoanalyse eerder toenadering zoekt tot de biologische psychiatrie dan tot de mogelijk meer voor de hand liggende psychologie.

Het aantal pagina's dat we konden produceren, was beperkt. Iedere medewerker van dit nummer heeft zijn bijdrage moeten verkorten en van vijf voortreffelijke artikelen hebben we de auteurs moeten vragen hun bijdrage later in te sturen naar een van de beide participerende tijdschriften. Dit is een gemeenschappelijk nummer van het Tijdschrift voor Psychiatrie en het Tijdschrift voor Psychoanalyse. Daardoor krijgt een beperkt aantal lezers twee keer dezelfde inhoud onder ogen. Wij wensen u veel plezier bij het lezen van dit themanummer. Inhoudelijk hopen wij dat het waarom van de psychoanalyse en het hoe van de psychiatrie elkaar weer zullen vinden in een zinnige dialoog.

LITERATUUR

- Gersons, B.P.R. (2000). Incest, verkrachting en Oedipuscomplex in het tijdperk van de postanalytische psychiatrie. Lezing te houden t.g.v. de viering van het 50-jarig bestaan van de Dr. J.L. Dobberkestichting, 22 september 2000.
- Israel, P. (1999). Focus. Report of the Committee on Psychoanalysis and Allied Therapies. *International Psychoanalysis*, 8, 14-19.
- Reisner, S. (1999). Freud and Psychoanalysis into the 21st Century. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 47, 1037-1061.
- Roth, A., & Fonagy, P. (1996). *What works for whom? A critical review of psychotherapy research*. New York: The Guilford Press.
- Totton, N. (2000). *Psychotherapy and politics*. London: Sage Publications.
- Vlietstra, D.W. (2000). Voorstel tot vorming van een werkgroep voorbereiding Voorjaarscongres 2001. Brief aan de besturen van de Nederlandse psychoanalytische verenigingen en het NPI, 19 april 2000.